

Roberto J. PAYRO (1867-1928) werkte als Argentijnse journalist van *La Nación* in België, tussen 1909 en 1923. Tijdens de Eerste Wereldoorlog, was hij tegen de neutraliteit van Argentinië omdat de Duitsers de Argentijnse vertegenwoordiger neergeschoten hadden. De Duitsers hebben dan PAYRO belet als journalist verder te werken. Hij is dus begonnen Belgische legenden te verzamelen. Hij werd vriend, o. a., van Isidoor TEIRLINCK. De tekst « *Gigantes y dragones. Reseña histórico-literaria* » werd, eerst, op 22 januari 1928 in *La Nación* van Buenos Aires uitgegeven, daarna in *El Diablo en Bélgica* (1953) verzameld. Die tekst bestaat al in het Frans in *Le Diable en Belgique* (IEA3637).

Reuzen en draken.

Zoals het water zijn nimfen heeft, de lucht zijn geesten, het vuur zijn salamanders, is het vierde element, de aarde voorgesteld door bovennatuurlijke wezens die hem eigen zijn. Volgens Paracelcius stammen ze niet van Adam af en moeten ze ook niet aanzien worden als dienaars van Satan. Kunstwerk van God zoals alle mensen, wezens waarvan de grootte soms enorm groot is of heel klein, reuzen of kabouters. De ongelovigen beweren dat het zuivere verbeelding is maar de meest geleerden vermoeden het echte bestaan, in het verleden, van mensen met een grootte buiten norm die

het volkse geheugen onuitwisbaar gemerkt hebben, die vele legendes en tradities hebben doen ontstaan. Velen daarvan bestaan nog altijd in België en de lezer kent die over de kabouters al. De reuzen moesten de noordelijkere streken verkozen hebben, waarvan de mist meestal de enorme proporties verstopte. Het Belgische verzamelwerk van legendes over reuzen is maar weinig en al aan het uitsterven. Men kan zeggen dat hun herinnering verder leeft onder de vorm van schijnvertoning, meestal grappig, die aanwezig zijn en de hoofdrol spelen in grote volkse stoeten. Toch is de geschiedenis van de zeldzame reuzen, verteld door de mondelinge literatuur van het volk, interessant. In sommige gevallen gaat het over heldendaden zoals met de reus van Antwerpen, Druon-Antigon.

Een andere fabel, veel ouder, waar Alfred Harou (1) ons over vertelt, en hij beweert, dat het bestaat : in Florenville, een schilderachtig dorp met de trots van een stad, hoog op de heuvel om zich van daar te spiegelen in de Semois. Naar het schijnt, een beetje na de schepping – zoals in de *Genese* staat (hoofdstuk VI, 4° vers) – waren er reuzen op aarde. De oude mensen van Florenville voegen daar nog aan toe dat in het midden van de aarde ook reuzen wonen, van een enorme grootte, die dikwijls vechten, en dat op een dag, door een verschrikkelijk gevecht het onderaardse slagveld ondersteboven gooiden, nog erger dan de Grote Oorlog deed met Europa. Ze heften de grond op en deden hem inzakken. Zo is het dat zeeën en bergen

ontstonden ... Toen hebben ze zo hard gevochten, hardnekkig en moordend, dat hun ras bijna uitgestorven was voor altijd. Enkelen, waarschijnlijk de sterkste overleefden. Het zijn zij, onzichtbaar voor de mensen, die over het algemeen het binnenste van de aarde door elkaar schudden en daardoor aardbevingen veroorzaken. Twee van hen, de gevaarlijkste, wonen, één in het noorden en de andere in het zuiden van de aardbol en gaan naar elkaar toe, langzaam maar zeker met de bedoeling een gevecht zonder genade aan te gaan. Zoals Atlas, draagt ieder van hen een berg op zijn schouders. Als ze elkaar tegenkomen zal hun botsing een ramp veroorzaken. Dat het de ene is of de andere, dat geeft er niet toe, één van hen zal overwinnen, en de aarde zal onder hun slagen vergaan.

De legende van de reus van Antwerpen is voor de mensen interessanter dan deze kosmische legende. Ze vereeuwigd de ellendige herinnering van het eerste tijdperk, toen de heren echte rovers waren - reuzen voor de verbeelding van het onderdrukte en uitgebuite volk – en symboliseerde de vrijheid en de handel, dochter van de beschaving. Het is Ludovico Guicciardini (2) – neef van de beroemde Francesco Guicciardini, officiële geschiedenis schrijver van de Hertog van Albe –, die verslag uitbrengt in “*Descrittione di tutti i Paesi Bassi*” uitgegeven in Antwerpen in 1567 (en later in het Frans door Belleforest vertaald).

Guicciardini vertelt : “ (...) in de tijd van Julius Caesar op de rivier de Schelde, was een kasteel door een reus bewoond die zich Druon noemde. Anderen noemen hen Antigon. Hij tiranniseerde iedereen, die daar langs kwam. Hij deed en tol betalen van de helft van de waarde van alle goederen die langs daar aangebracht werden. Als hij vaststelde dat men hem bedroog, legde hij op alles beslag. Maar wat nog erger was, hij liet de hand afhakken van alle handelaars die zijn wet overtraden, en gooide die voor hen in de rivier. (...) Omdat de hand geworpen werd in de rivier, noemde de nabije volkeren het kasteel “**Handwerpen**”. Zoals de stad nog steeds genoemd wordt. In het Latijns werd het “**Antuerpia**”. De Franstalige vergemakkelijkten en verzachten de uitspraak en zeiden : “**Anvers**”. De Italianen voegden er nog een letter aan toe en het werd : “**Anversa**”.

Van dit kasteel stamt de stad af. Van zo een jammerlijk offer, door de reus afgehakte handen. Om dit te bevestigen, toont het wapenschild van de stad de ruïnes van het oude kasteel op de rivier en afgehakte handen. Wat later, werd het kasteel met de grond gelijk gemaakt om er een woonplaats te bouwen voor Kruisvaarders, Duitse Ridders van de Orde van de Maagd Maria. Het stadhuis werd de woonplaats van de reus, waar nog altijd beenderen van monsterachtige grootte zijn tentoongesteld, om de herinnering van de reus Druon te bewaren (...)” (op. cit., blzd. 28-29)

Maar iemand verlost de streek van de afschuwelijke tirannie van de reus Druon, of Antigon, of Druon-Antigon, zoals men hem zonder onderscheid noemde. Deze verlosser was Salvius Brabo, de koning van Tongeren, een vertegenwoordiger van de beschaving van buitenuit. Door zijn Latijnse naam en zijn legendarische verwantschap met Julius Caesar, zei het volk, zijn neef. Brabo daagde Druon voor een gevecht uit. Ondanks dat hij een man was als alle anderen, doodde hij hem eerlijk. Hij onthoofde hem, hakte zijn handen af en wierp zijn rechter hand in het water van de Schelde zoals het recht van vergelding het eiste. Dit had tot gevolg dat de rivier twee maal bevrijd werd, vrije doorgang en geen overdreven tol meer. En Antwerpen, waarvan het wapenschild de afgehakte handen van Druon toont, was de schuilplaats van de straatrovers en wordt nu een centrum van werkzame en vredelievende bevolking.

Kwinten Metsys, voordat hij de schilder werd waar Antwerpen zo trots op is, verdiende de titel van kunstsmit met zijn "*meesterwerk*" de smeedijzeren bekransing op de waterput dat men nu nog kan bewonderen voor de kathedraal van Antwerpen. De sierlijke boog verstrengeld met gebladerte met bovenop een klein standbeeld van Salvius Brabo, tot de tanden gewapend en zwaaiend met de hand van de reus Antigon. Een grote fontein van de moderne beeldhouwer Jef Lambeaux, herinnert dezelfde heldendaad op de grote markt voor het stadhuis. De

nieuwe David richt zich op, bloot, op zijn rechter been, zijn linker been omhoog en de arm gestrekt, zwaaiend met de reusachtige hand om zijn aanloop te nemen en ze in de rivier te gooien.

Een andere voorstelling van Druon-Antigon, minder betrouwbaar samen met de reuzin en de walvis in de grote pralende Antwerpse stoet (“*Ommegang*” genoemd), zoals sommige Spaanse feesten de “*Gigantes*” en de “*Cabezudos*” (grote koppen). De gewoonte die eruit bestaat om enorme poppen rond te dragen tijdens publieke plechtigheden is algemener dan men denkt. Men ziet het niet alleen in de Belgische steden en in het noorden van Frankrijk, zoals Lille, waar de Duck-Ducks van Nieuw Bretagne dansen tussen kegels van boomschors, waaraan ze een menselijke vorm geven. De grote voorstelling van Druon-Antigon, gebouwd en geschilderd in de zeventiende eeuw door Jérôme Cock, meester van de uitstekende Breugel, was zonder twijfel realistischer, ondanks dat alleen de traditionele herinnering blijft bestaan.

Om tot onze echt reuzen zoals Druon-Antigon weer te komen, laten we de “Provings” vermelden, Brabantse reuzen, die tot veel later tijdperk overleefden. Volgens de traditie, hebben ze een hard en bloederig gevecht geleverd tegen de Spaanse indringer en bezetter in Ridd’Hayette, dicht bij Bousval, waar er nog regelmatig spoken en verschijningen zijn. De geschiedenis

vermeldt dit gevecht niet en ook niet de datum. Maar omdat hun tegenstanders de Spanjaarden waren, moet het in de laatste jaren van hun bezetting geweest zijn, t'is te zeggen op het einde van de zestiende eeuw of het begin van de zeventiende. De “Provings” hebben sindsdien hun aanwezigheid niet meer gemanifesteerd.

Over de verschrikkelijkste soort reuzen, de menseneters, kan men in België niet veel vertellen. Hun naam zou afgeleid zijn van “*Oreus*”, god van de hel, of in het Sanskriet (Indische taal) “*ugra*” wreedaardig, gevreesd, of zoals Grimm zei “*Oigurs*” wat in de middeleeuwen Hongaars betekende (volgens hun burenen, mensen van slechte smaak). De Belgen hadden er weinig aandacht voor zoals voor de ijzelijke vampiers, bloedzuigers die maar zelden in hun verhalen voorkwamen. Een beetje gruwel bevalt hen wel, vooral als het belachelijk maakt of bespottelijk voorstelt, maar ze lieten aan de mensen van het noorden de overdreven verbeelding die de haren op het hoofd deed recht komen. We hebben zo maar een verhaal gevonden, “*De menseneters van Frênes*”.

De echte reuzen zijn voor altijd verdwenen, maar de reuzen “*om te lachen*” hebben succes en zijn goed gezond. Van de Druon-Antigon van Jérôme Cock van de zestiende eeuw tot aan onze dagen volgden in Antwerpen generaties kunstwerken met dezelfde naam maar van minder bekend artiesten.

Die van Brussel, die voor de Ommegang door het centrum van de kerk van de Zavel tot aan de Grote Markt gaan, nemen de langste weg, t'is te zeggen langs de *boulevards*. Die zijn Janneke, afkomstig van de Marollen zoals Manneke Pis, zijn vrouw Mieke, een lachende kletskaus afkomstig van de Hoogstraat, en nog vele anderen. In 1750 waren er in Brussel acht reuzen. In 1785 waren er al elf. Janneke, Michieltje (een andere vorm van Mieke), het jonge echtpaar Jan van Nijvel en Gudule (ter ere van de Heilige Gudule, beschermheilige van de stad), de grote Turk en zijn Sultane (mogelijke herinnering aan de kruisvaarten van de nationale held Godfried van Bouillon, koning van Jeruzalem), de vader van Janneke, de moeder van Janneke, Opa, Oma en Oom. Deze reuzen kwamen enkel buiten voor de Ommegang, woonden in een bijgebouw van de kerk van de Zavel, waarvoor de stad driehonderd gulden betaalde aan de parochie.

De reuzen van Dendermonde noemen zich ook Mieke en Janneke (3) zoals die van Brussel. Die van Ath zijn Gouyasse en zijn vrouw Victoire (4). De belangrijkste reus van Hasselt is Langeman. De zeer bekende reuzen van Borgerhout, naar het schijnt de besten van België, zijn van 1712. Nog vroeger zijn die van Nijvel, waar Argayon in de vijftiende eeuw al danste, onder de naam Goliath en vergezeld van de draak, gebeeldhouwd en door grote kunstenaars geschilderd (de beroemde Rogier de la Pasture) zoals de reus van Antwerpen,. De Aclots, de mensen van Nijvel,

voegden er achtereenvolgens aan toe : Bayard, het magische paard van de vier zonen Aymon, Argayonne, de vrouw van Argayon, Lolo, hun zoon, het paard Godin of Godet, de arend, de leeuw, de eenhoorn, en ten laatste, in de achttiende eeuw, de kameel. Al deze poppen worden bewogen door sterke kolossen, die ze hun benen uitlenen, maar het zijn zij niet die het meest profiteren van de Ommegang. Ondanks dat zij daarvoor goed betaald zijn, maken zij niet de grootste winst van het feest. Voor de caféhouders is het alsof ze het grote lot gewonnen hebben. Zo is het dat de reuzen van Nijvel stappen en dansen voor de ambachtsslieden of verenigingen, zoals nog niet zolang geleden, in 1912. Toen, tijdens een bezoek uit beleefdheid en goede buurschap, werden ze voor een triomfantelijk intreden in Lille hartelijk ontvangen door de Franse reuzen en de hele bevolking, blij en enthousiast. Deze oude volkeren, die twijfelend en troosteloos lijken, worden blij, vrolijk en enthousiast door eenvoudige tradities zo oud als zijzelf.

Daardoor is het niet verwonderlijk dat de oude reuzen van Kortrijk in 1926 weer voor de dag gekomen zijn. Het zijn Kalle, Manten en Schinkel. Ze zijn zeer interessant door wat ze voorstellen. Manten is de smid met een enorme hamer. Het is de grote reproductie van de figuur die sinds 1380 de uren op de klok van het belfort klopt. Kalle is al sinds heel lang zijn vrouw. De derde, Schinkel, vereeuwigt de herinnering, geliefd door alle bewoners en het beeld van een dronken

burgemeester, die tijdens de zeventiende eeuw het vermaak voor het goede volk van Kortrijk zocht en vond. Die galant en verliefd wandelde in de stad om de mooie meisjes te bewonderen en getuigde hen zijn bewondering door zachtjes in hun kin te knijpen als ze niet te preuts waren. En dit bezorgde de geliefde burgemeester het meest benijdenswaardige gedenkteken, het monument “*aere perennius*” zelf als het gemaakt is uit wilgetwijgen, stof en kolen : het wandelende standbeeld... .

De dag van de voorstelling, om deze grote personages te doen herleven, viert men om vier uur in de namiddag, op het Grote Plein in Kortrijk, aan de voet van de gotische toren, in het bijzijn van alle autoriteiten van de stad. Men viert dan hun bruiloft “*meer dan goud*” of gewoon “*gouden bruiloft*” als het al meer dan twee eeuwen is dat ze getrouwd zijn. De zeer huwelijkse plechtigheid is, om hem al zijn pracht te geven, voorgezeten door de vrolijke burgemeester Schinkel in eigen persoon, voorbeeld van gemeentelijk ambtenaar, want hij heeft nooit gefaald in zijn taak en de bevolking bevestigde dat iedere keer van de zeventiende eeuw tot nu Gelukkig zijn de volkeren, die zo vrolijke en eenvoudige tradities in stand houden en liefdevol beoefenen. Men moet wel een gezond verstand hebben om zich met zo weinig te kunnen vermaken.

Zoals we al hebben laten verstaan, gebeurt de zeer oude plechtigheid van de Ommegang (als de reuzen vergezeld van hun gevolg wandelen) in meerdere Belgische provincies. Ze draagt niet altijd dezelfde naam en komt niet altijd onder dezelfde vorm voor. In Buenos Aires noemt men het "*Corso*"; in Frankrijk, het feest van de zotten. De zeer bekende feesten van Griekenland en Rome waren zeer godsdienstig en het is mogelijk dat het bij hun oorsprong nog veel duidelijker was. De kerk heeft er zich nooit tegen verzet, ondanks dat ze heidense delen bevatten. De burgerlijke autoriteiten echter met zoveel respect voor de godsdienst verhoogden deze niet alleen door hun aanwezigheid maar ook door hun bijdrage aan de organisatie. Het oudste officiële document dat dit vermeld is van de veertiende eeuw gedateerd. Het gaat hier over een regeling in het jaar 1359 door de overheid van de stad Brussel uitgevaardigd. De stoet van de Ommegang was in die jaren samengesteld door ambachtsgenootschappen, boogschutters van Grote Eer, de gemeentelijke overheid, studenten en verschillende groepen die de vereerde heilige standbeelden droegen. Deze toonden historische taferelen of stelden Karolingische koningen voor, dolende ridders of beroemde strijders ...Maar de voor hun pracht bekendste Ommegangs waren die, die in 1549 voor Keizer Karel en zijn zoon Philippe (die Philippe II van Spanje werd) defileerden. Die van 1563, 1576 en 1577 en uiteindelijk die, die men

organiseerde om de overwinning van de Hertog van Lorraine op het tornooi van boogschutters te vieren.

Een document van toen, beschreef dat Keizer Karel een Ommegang bijwoonde met de volgende woorden (5) :
“De stoet werd geopend door de ambachtslieden : de schermers die gewapend waren met spies en hellebaard, gekleed in wit en blauw ; de boogschutters in het wit ; de schutters in het wit, zwart en rood ; de kruisboogschutters van St Georoge in wit en rood en de grote ambachtsmeesters in het groen. Ze gingen een groep jonge mensen voor op mooi versierde paarden die de Brabantse Hertogen voorstelden tot en met Keizer Karel. Deze jonge mensen, die tot de eerste families van de burgerij behoorden, waren mooi gekostumeerd en hadden een rijksstaf en een kroon ; ieder had zijn vaandeldrager, zijn soldaten en zijn edelknapen. Nadien kwamen de ambachten, iedere genootschap had vooraan zijn “keersse”, gedragen door de jongste meesters, de beëdigden met rode lakens gekleed stapten achteraan. Toen zag men praalwagens waarop de belangrijkste periodes van het leven van Jezus en de maagd Maria voorgesteld waren. Een kind in wolf verkleed en op een hond gezeten, leidde een duivel, in de vorm van een monsterachtige stier, die vuur gooide langs zijn horens waartussen een andere duivel zat. De beschermengel St Michel, met schitterende wapens bedekt, hield in een hand een zwaard en in het andere een weegschaal, in dewelke hij volgens oude tradities de zielen woog.

Daarna kwam een wagen met de meest zonderlinge muziek dat men kon zien. Het was een beer die zat en orgel speelde. Maar dat orgel was niet samengesteld uit buizen maar door een twintigtal poezen, van verschillende leeftijd, ieder opgesloten in een doos waarin ze niet konden bewegen. Alleen hun staart stak eruit en was met koorden vastgebonden aan het klavier. Als de beer op de toetsen van het instrument duwde, trokken de koorden aan de staarten van de arme dieren, die ieder volgens hun leeftijd anders miauwden. Dit vormde zo een vreemde harmonie dat zelfs de strenge Philippe deed glimlachen. Op de tonen van deze soort muziek dansten op een andere wagen kinderen verkleed in beren, wolven, apen, herten enz. ... Verder waren er nog Circé de tovenaressen en de reisgenoten van Ulysses omgetoverd in beesten ; de reuzen, het paard Pégase, de vier zonen Aymon op het ros Beyard zingend in het Vlaams. Een wagen met een boom, met op iedere tak een kind (dit stelde de voorvaderen van de joodse koningen voor). Een enorme griffoen, paarden, kamelen, struisvogels door engelen bereden, en een slang die vuur spuwt. Uiteindelijk nog zestien praalwagens die de mysteries van het leven van de Maagd voorstelden.

De patriciërs, de dienaars van de stad en de leden van de overheid gingen voor de religieuze stoet, samengesteld met de drie standen, de geestelijkheid van de parochie met het relikwieënkastje van St Gudule, meerdere geestelijken, de pastoor, de diaken

en de onder-diaken van de Zavel die het beeld van Onze-Lieve-Vrouw vereerd in deze kerk vergezelden.”

In onze tijd kan men zo een magnifiek spektakel alleen maar in een groot theater zien. Om de herinnering van zo een stoet te vervolledigen moet zich de verbeelding in het prachtige kader van de Brusselse architectuur verplaatsen. Met zijn kerken, zijn paleizen met gotische gevels vol met versieringen en standbeelden, de gesculpteerde en vergulde luxueuze gebouwen van de genootschappen, de Vlaamse huizen met hun rijen vensters, die de muren lijken te doen verdwijnen, bekroond met hun typische tapvormige bovengevels. Dit alles in een melkachtig licht, regenboogkleurig, het Belgische licht dat al deze weelderige versieringen doet vervagen en harmonieus maakt, die onder het schitterende zuiderse licht ruw en overladen zouden lijken. Ondanks bestaat er nog altijd een onvervalsbare nota over de veelkleurige kostuums van opgehoopte menigte in de smalle straten, veel zichtbaarder, meer afwisselend en schilderachtiger dan onze mannelijke kleding, ongeveer eentonig waarvan de strengheid zo openlijk contrasteert met de zo vrije vrouwelijke kleren. Maar deze verblindende feesten genoten niet alleen van de morele en geldelijke steun van de gemeentelijke overheid maar waren toen in België in overeenstemming met de belangen van het volk. Want de bekendste kunstenaars zoals de reeds vernoemde Cock, maar ook Breugel, de la Pasture, Van Orley, Rubens en Van Dyck droegen bij aan hun pracht,

zonder in te schatten dat dat schadelijk kon zijn voor hun waardigheid als kunstenaar. We hebben niet gezien – en zullen waarschijnlijk nooit zien – dat onze bekende schilders, beeldhouwers en architecten zich bezighouden met de versiering van de Plaza en de Avenida de Mayo, als voorbeeld ter gelegenheid van de nationale feesten of carnavals. Maar vooral de eersten, op het hoogtepunt van hun bekendheid, getekend en verwezenlijkt door hun handen, reuzen en monsters, ingebeelde triomfbogen, gefantaseerde praalwagens, symbolische wagens, verzorgd tot in de kleinste details. Dit werd allemaal met liefde gedaan uit plezier en voor de opvoeding van het volk dat van hen hield en ze bewonderde. Ze hadden het wel spontaan kunnen doen, maar ze begonnen er pas aan als de overheid het hen vroeg. Ze vroegen het liever aan creatieve kunstenaars dan aan gewone ambachtlieden zonder uitvindingvermogen, niet omdat hun werk kortstondig leek maar omdat de herinnering bleef en diende als kunstles waarvoor de moeite heel goed betaald werd ... Er mag gezegd worden dat de Italiaanse prinses de promotie en de steun aan de Renaissance verzekerd hebben omdat de democratie de kunst minder waardeerde. Dit hing enkel van de culturele appreciatie van iedere democratie af. Op het gebied van bescherming van de kunst moet men niet zo ver terug in de tijd gaan. Het Belgische volk was zijn eigen prins, en de regeringen – zelfs de vreemdelingen die zich door de wapens opgedrongen hadden – hebben

alleen hun inspiratie gevolgd. De nationale door hun natuurlijke genegenheid, de indringers geleid door hun drang tot zelfbehoud en al was het maar gedeeltelijk om het volk te bevredigen. Vele politiekers, die de kunst en zij die ze beoefenden minachten, zonder op te merken dat ze een zeer belangrijke rol spelen in de opvoeding, vooral in de volksregering, zouden goed moeten nadenken over de vraag en het voorbeeld dat we zojuist aangehaald hebben.

De Ommegang van Leuven is zeer bekend, ook hij viert de verjaardag van de bevrijding van de stad en de nederlaag van de Normandiërs in 891. Vooraan komt de "Maagd van Leuven", symbool van de stad, omringd door tien meisjes en tien ambachten van de agglomeratie uitgebeeld op de prachtige praalwagens. Gevolgd door de negenentwintig in die tijd uitgeoefende beroepen, ieder met hun vaandel. Nadien een lange reeks symbolische wagens. Op de eerste zag men Adam en Eva verjaagd van het Aards Paradijs. Daarna kwam een meer historische stoet. Vanwege de beenhouwers : Abraham, Sara en Isaac van een kant en van de andere kant Agar en Ismaël. Omdat niemand zich zou kunnen vergissen droeg ieder een kaartje met zijn naam. Vanwege de handelaars : Rebecca, haar voedster en enkele metgezellen met zilveren juwelen. Vanwege de kleermakers en de schoenmakers : de familie van Jacob, Lia, met rode ogen, de zes zonen, zijn dochter en de slaaf Zelpha, gekleed door de kleermakers, en de mooie Rachel, zijn zonen en zijn

dienares Bala met de schoenen van de schoenmaker. Vanwege de schilders : de mooie Suzanne, de oudjes en de profeet Daniel. Vanwege de glazenmakers : de oude Tobie en zijn echtgenote. Vanwege de lakenscheerders : Judith met het hoofd van Holopherne in de armen. Vanwege de zakkenmakers : Ester en Mardoche, met een gevolg van joodse vrouwen. Toen kwamen de praalwagens gebouwd op de kosten van de gemeente. Die met de stamboom van de Heilige Maagd (gekend als de *boom van Jessé*). Die van Maria-Boodschap, die van de geboorte van de Heer in de stal van Bethlehem, die van Maria-Tenhemelopneming, enz. ... Tussen twee wagens stapten de Drie Koningen, jonge meisjes gezeten op kamelen, daarna de kinderen. De wagen met het zangkoor van de engelen was gevolgd door de geestelijken van Leuven, van de monniken van de franciscaanse orde tot de kanunniken van het kapittel van St Pieter, vergezeld van het Heilige Sacrament en het wonderbaar standbeeld van Onze Vrouw van Leuven. De onderwijskrachten sloten statig dit deel van de optocht.

Het tweede deel van de stoet was zuiver leek of mythologisch. Het Ros Beiaard en de vier zonen Aymon, de reus Karel de Grote, Hercule op een zwart strijdros, zijn echtgenote op een kleine witte merrie met een valk op haar vuist, zoals de adellijke dames, hun monsterachtige kinderen, een groot olifant die de vier delen van de wereld draagt, St Christoffel met het kind Jezus op zijn rug, vergezeld van een kluizenaar

met een lantaarn. Achteraan stapten de militaire ambachtslieden : de schutters waarvan het geschut getrokken werd door kleine duivels, die af en toe een salto lieten. De mars werd afgesloten door een stoet van de voormalige heren van de streek, de Graaf van Leuven te paard omringd van notabelen, de Gravin op een praalwagen in het gezelschap van zeven belangrijke families, St George, St Margriet die de grote draak door en halster weerhield ...

Volgens de traditie, was het kartonnen hoofd van de reus Hercule zo een mooi kunstwerk dat er iemand zoveel goud wilde voor betalen als het kon bevatten, maar de gemeenteraad weigerde dit aanbod.

Laten we terugkeren op ons onderwerp : in een ander jaarboek van de tijd van de Brusselse Ommegang sprak men van een griffoen “*groot en verschrikkelijk*”, achter de kamelen, bereden door acht kinderen en gevolgd door vele anderen, sommigen bloot zoals de Indianen op grote paarden en kamelen, anderen heel mooi gekleed in het wit, met vleugels en miskleren van verschillende kleuren, zoals engelen.

De griffoen behoort tot de familie van de draak als men de volkse teratologie (studie van de misvormingen) mag geloven. Wij houden er ons niet mee bezig omdat we die maar heel zelden tegenkomen. Zoals de griffoen, de menseneters – de draken eigenlijk –, komen de draken in levenden lijve maar zeer zelden in de Belgische legendes voor. Men spreekt nog over één

van hen die overwonnen en gedood werd door de heer van Pamele, en waarvan men gedurende eeuwen het schilferige vel als geloftegift aan het plafond van de kerk van Onze-Lieve-Vrouw van Pamele te Oudenaarde kon zien hangen. Hoewel deze heldendaad van de ridder in de legende van Onze-Lieve-Vrouw van de Kerselaar (7) voorkomt, beweren ongelovige en wantrouwige folkloristen dat het afgestroopte vel afkomstig van het Oosten was en dat het het vel van een krokodil was.

Er bestaan nog altijd draken in België. In tegenstelling met het Franse legendarische monster Tarasco, hebben ze over het algemeen geen verhaal en zijn ze waarschijnlijk eenvoudige ingevoerde schijnbeelden. Er zijn gebeeldhouwde, geschilderde, gesmede, gegraveerde op medailles draken, uitgehold uit verschillende harde materialen of voorzien van een licht weefsel van wilgentwijgen en gekleurde stof om ze gemakkelijk te kunnen verplaatsen. De draak, die over het algemeen de duivel symboliseert, wordt afgebeeld op siertorens, op voorgevels, op kasteeltorens, tot in de kerken en op de wapenschilden van de steden. Hij staat samen met de beschermengel boven op het stadhuis van Brussel. Hij is het belangrijkste personage van vele volkse feesten zoals de ommegangs en tijdens gevechten tussen de principes van het goed en het kwaad dat het onderwerp is van het feest dat jaarlijks te Mons gevierd wordt. Eén van de oorspronkelijke draken van Nijvel had het

ereteken van gebouwd en geschilderd in 1441 te zijn, door de beroemde Van de Weijden, in dit geval Rogier de la Pasture. Een groot schilderij van de kerk van Wasmes stelt de dood van het duivelse dier voor, de verschrikkelijke “Draak” van de Vlamingen, het rijdier en de Helhond van de Og van de Walen. De vleeswording van de duivel in eigen persoon voor de ene en, gewoon monster met eigen bestaan, maar toch van duivelse oorsprong, voor de andere.

Toen hij nog in levende lijve op aarde bestond was de Belgische draak hetzelfde monster dan in de andere Europese streken. Zijn functie was het bewaken van spookkastelen, het letten op jonge meisjes slachtoffers van toverij, verborgen schatten te verdedigen, kortom, de rol van een waakhond, een meesteres, een huisbewaarder of een schatbewaarder volgens de omstandigheden te spelen. Gewoonlijk was hij mensenetend en vernietigde, door vlammen te spuwen, alles wat zich rond zijn hol bevond. Hij eiste van de bewoners jaarlijks een slachtoffer, goed mals en smakelijk. Hij had grote kraakbeenachtige vleugels gewapend met stekels, de staart van een slang met een pijlvormig einde, brede poten als hagedissen met verschrikkelijke klauwen, een gezwollen lichaam vol knobbels, een geschubde huid ondoordringbaarder dan die van een krokodil, moordende ogen als een basilic met een vernietigende blik en een keel die vuur braakte ... Toch zoals in “*De menseneters van Frênes*”, kon iedere zwervende ridder, zelfs een kleine jonge man

hem verslagen als hij hem verraste. Wat niet verwonderlijk is omdat zelfs een mooi jong meisje hem overwonnen heeft. Het ging hier wel om een heilige afkomstig van Tarascon. (8)

Dit merkwaardige monster is, in België sinds onheugelijke tijd, hoofdpersonage van de geweldige “*ducasse*” van Mons. Hij staat in het middelpunt van het traditionele gevecht vergezeld van de eentonige geritmeerde akkoorden van de “*Doudou*”. Op de Grand-Place, staat hij als het symbool van het kwaad tegenover St Georges, het symbool van het goed. Deze laatste overwint altijd, voor de grote vreugde van de zuivere zielen. Deze verbintenis, “*Lumeçon*” genoemd heeft s’middags plaats op de Drievuldigheidszondag. Dit betekent het einde van de lente wat niet alleen de bewoners blij maakt (die zich waarschijnlijk meer wijden aan de verering van de lokale tradities dan alle andere Belgen), maar doet ook vele vreemdelingen naar de stad toestromen, soms van heel ver, soms van de andere kant van de Franse grens. Over het algemeen is de onoverwonnen St Georges vertegenwoordigd door een jonge brouwer of een andere atleet van dezelfde soort. Hij wacht de draak op dichtbij het “*palladium*” van de stad, in dit geval de “*singe du Grand-Garde*” (zo noemt men het aapje met het gepolijste hoofd, ingevoegd in de gevel van het stadhuis dichtbij de hoofdingang), gezeten op een massieve stuurstok gekleed met een blinkend kartonnen harnas, de speer horizontaal gericht, pistool

aan de gordel, want sinds de val van Lucifer – hoewel dit niet logisch lijkt – zijn de beschermengelen altijd heel strek geweest op het gebied van vuurwapens. De draak – of zoals men in de volksmond zegt – “*het grote beest*” wordt door meerdere vrolijke, stevige kerels, bewogen, verstoep in het geraamte van wilgentwijgen en gevlochten met slingers van bloemen en klimop, waarvan de bewegingen aangedreven zijn van in het monster door de aanvoerder van de dragers. Met de staart brengt men slagen toe aan de mensen die opeengehoopt zijn in de smalle straat “*Rue des Clercs*”, om de intrede van de draak op de Grand-Place bij te wonen. St Georges, de nederlaag en de dood wachten hem daar op.

Maar laten we beginnen bij het begin : de “*cloque*”, grote klok, en het klokkenspel van “*catiau*” – het belfort, hoge toren van de stad – kondigen op zaterdag aan, de dag voor de Drievuldigheidszondag, het feest dat vijf dagen zal duren. Tijdens dit feest zullen concerten plaatsvinden, petanquespelen, pelottespelen, pijl en boog schieten, bals ... Maar voor de liefhebbers van de schilderachtige kostuums wat buiten de Lumeçon het interessants is, is de grote processie, de uitrit van de grote gouden praalwagen gebouwd in 1700 door de architect Charles de Bettignies. Ze gaan door de belangrijkste straten en de Grand-Place met de relikwieën van St Waudru, op welke mooie meisjes waken gekleed in stiftsdames (bewoonsters van een

klooster), zichzelf gevolgd door het hele volk. Als deze luxueuze manifestatie aan de feestelijkheden ontbreekt, zingen de ontevreden Montois een strofe meer aan het lied van de Doudou.

“De dames van het kapittel
zullen geen hesp hebben
want ze hebben de toer
van de processie niet gedaan ...”

Deze zin is wreed, want tijdens deze dagen pakt heel Mons voor de feestmalen en smulpartijen flink uit.

Na de processie is het de beurt aan het vreemde gevecht. De draak begint de strijd begeleid van duivels en omringd van wilden gekleed met klimop, de “*hommes de feuilles*”, die helpen bij de aanvallen van de staart. St Georges heeft rondom hem een groep *chinchins*, zo genoemd door de vele belletjes langs de hals van hun kleine rieten paarden. Het gevecht begint onmiddellijk tussen het geloop, het geschreeuw en het gelach van de menigte. De duivels, de wilden en de *chinchins* leveren een overeenkomend gevecht en vallen zelfs de mensen aan. Dit alles maakt de luidruchtige toejuichingen bovenmenselijk. En het monster, in plaats van zijn tegenstander aan te vallen, houdt zich bezig mee met zijn staart te slagen zodat zelfs de moedigste nieuwsgierigen vluchten. Hij probeert hun hoed te doen vallen of andere

drakenstreken van dezelfde soort. Ondertussen geeft St Georges hem slagen met zijn speer, die hij onverschillig verdraagt alsof hij ongevoelig was. Hij houdt zich alleen maar mee bezig met het volk te geselen. Het volk, dat hem uitdaagt en zich dan terugtrekt om terug aan te vallen en dan weer te vluchten met dezelfde blijde geestdrift. Dit dubbele gevecht duurt wel één uur, maar als de klok dertien uur slaat zien we bij het verschrikkelijke monster tekens van verzwakking en moeheid. Als de klok de laatste slag van het uur slaat op de voornaamste toren – geen enkel minuut vroeger of geen enkel minuut later – valt de draak op de grond en de ridderbeschermer maakt hem met een schot van zijn pistool af. (9)

*“Daar de draak die sterft,
hij heeft zijn rekening voor een jaar !”*

Ja, de draak sterft, zoals het strofe zegt : “ *hij heeft zijn rekening voor een jaar.*”

Als wij kind waren (**dixit PAYRO**), vertelde men ons :

*“San Jorge mató la araña
y la mato con una caña.”*
(St Georges heeft de spin gedood,
hij heeft ze met een riet gedood.)

Maar St Georges van Mons is tenslotte een van de erfgenamen, gelukkig en ongeoorloofd, van de heldendaden van anderen, die deze eer verdienden. Het recht is niet van deze wereld, want diegene die werkelijk de draak gedood heeft, in Wasmes – streek die tevergeefs de kop van het monster opeist (de kop wordt na vele rondzwervingen in de bibliotheek van Mons bewaard en sommigen durven beweren – ook in dit geval – dat het om een schedel van een krokodil gaat); diegene die hem dus werkelijk gedood heeft, was Gilles de Chin (10), Heer van Berlaimont, van Sart en van Chiévres, kamerheer van Henegouwen, wijs en voorzichtig raadgever van Bauduin IV, Graaf van Henegouwen en stoutmoedige ridder; zijn dapperheid in Palestina heeft hem algemeen beroemd gemaakt tijdens de kruistochten. De draak had een jong meisje ontvoerd en niemand durfde de strijd aan te gaan. Gezeten op een wolk kwam de Maagd voor Gilles de Chin en zei hem in Franse verzen zoals dat de gewoonte is bij verschijningen :

*“Ataca, Gil, a ese Dragón furioso
y saldrás por virtud mía victorioso.”*
(*“Val aan, Gilles, deze woedende draak
en je zult uit mijn kracht overwinnen”*.)

Wij denken niet dat de Spaanse versie slechter is dan de oorspronkelijke Franse versie, uit zuiver

bescheidenheid, het is mogelijk dat we erin geslaagd zijn een even slechte te maken ... Maar het belangrijkste, in dit geval, is dat Gilles de Chin op zoek ging naar het beest, dat hij het in haar hol op een heuvelachtig gebied gevonden heeft, haar gedood heeft, het jonge meisje gered heeft en voor altijd deze streek, zwart en duister maar altijd vrolijk van de Borinage, bevrijd heeft van dit grote onheil.

En precies om één uur en vijf minuten, gaat het gedode monster, alle drakendragers samen met St Georges, de *chinchins* en hun gevolg, arm in arm een glas drinken in het café om de hoek. Terwijl de anderen, zowel de vreemdelingen als de mensen van Mons met volle levendigheid beginnen aan de overvloedige lunch van de *ducasse*, waar de file gewoonlijk langer is dan de staart van de draak.

De oorlog bleek een eind te hebben gezet aan de vermakelijke feestelijkheden, maar er is niets taaiers bij oude volkeren dan de traditie. Daar herleeft hij uit zijn as met weinig pracht de eerste jaren, maar met een groeiende praal daarna. Een recente Brusselse krant (1922) stelt ons vriendelijke verhalen voor (11) : “Zeg niet dat St Georges de Doudou gedood heeft, zeg ook niet dat hij de Lumeçon gedood heeft ; maar zeg dat St Georges de draak gedood heeft.” Een echte bewoner van Mons, een “*cra-montois-cayau*” ontwijkt zo een verschrikkelijke vloek. De *Lumeçon* is het geheel, de stoet en het gevecht, de *Doudou* is het lied en het

refrein. De draak is het verschrikkelijke beest van wilgentwijgen en stof dat St Georges, na het tevergeefs doorstoken te hebben met zijn speer en gesneden met zijn sabel (zwaard) de genadeslag geeft met twee pistoolschoten. Gelovigen “*chambourlettes*” zo worden wij genoemd, de uitgenodigden van de *ducasse* van Mons, wij zijn teruggekeerd om te zien of de heilige, het beest en hun volgelingen zich dit keer beter gedroegen. Men had ons wonderen beloofd en alles is heel goed verlopen. De bestuurders van de draak hadden voor de goede oude methodes gekozen, St Georges heeft, gekleed met een kanariegele blouse en met de helm van zijn harnas, het monster op gevoelige plaatsen gestoken en hem geveld met twee schoten achter zijn oor dat hem slap en droevig maakte tot grote woede van de *chinchins*. Als de klok van het stadhuis halfeen sloeg, liet de draak zich languit op het volk vallen met zijn legendarische woede waarmee hij enkele hoeden hobbelig maakte en enkele hoofden ook. Terwijl de wilden en de duivels langs een kant en de *chinchins* langs de andere kant veel levendigheid toonden.

Oude rommel, ouderwetse denkbeelden, hoeveel gezonde jeugd zit er niet in ons !

Nota's van Bernard GOORDEN :

(1) De vermoedelijke bron van PAYRO is het artikel van Alfred HAROU “*Les géants*”, verschenen in het tijdschrift **WALLONIA** (Liège ; 1893, I, 8°, page 129. (CDE).

(2) Guicciardini (Ludovico), *Descrittione di tutti i Paesi Bassi* ; Anversa ; apresso Guglielmo Silvio ; 1567, 4°, (24)-296-(21).

PAYRO heeft vermoedelijk volgende uitgave mogen raadplegen : *Description de tous les Pais-Bas, autrement appellés la Germanie inférieure, ou Basse Allemagne* ... revue et augmentée par le mesme auteur suivant l'édition plantinienne de 1582 (traduction de François de BELLEFOREST) ; Anvers ; G. Zazzarini & Co. ; 1920, 4°, 164 p. (cote Bibliothèque Royale Albert Ier : III 57.554 B).

(3) De reuzen van Dendermonde noemen zich eigenlijk Mars, Damiaan en Goliath.

(4) Volgens R. MEURANT, « (...) Ath bezit 5 reuzen : Goliath, Mevrouw Goliath, Samson, Juffrouw Victoire en Ambiorix » (vertaald volgens « *Morphologie, montage et mode d'animation des géants d'Ath (Wallonie)* » in *Revista de Etnografia* ; Porto ; N°23, blzd 1).

(5) PAYRO heeft vermoedelijk volgend boek geraadpleegd : HENNE (A.) & WAUTERS (A.), *Histoire de la ville de Bruxelles* (tome Ier) ; Bruxelles ; Librairie Encyclopédique de Périchon ; 1845, blzd. 370-372.

(6) Voor de Franse vertaling (langere nota op blzd. 151-152 van IEA3637) werd volgend boek gebruikt : VAN EVEN (E.), *L'Omgang de Louvain, dissertation historique et archéologique sur ce célèbre cortège communal* (ouvrage orné de 36 planches d'après les dessins originaux exécutés en 1594) ; Louvain-Bruxelles ; C.-J. Fonteyn, Libr.-Ed., & T.-J.-I. Arnold, Ed.-Libr. ; 1863, F°, 63-XXXVI blzd.

(7) PAYRO vindt nogmaals zijn informatie in TEIRLINCK (I.), *Le Folklore flamand (folklore mythologique)* ; Bruxelles ; Charles Rozez libraire éditeur ; 1890, blzd 147.

(8) Zie *L'île des pingouins* van Anatole FRANCE of *Tartarin de Tarascon* van Alphonse DAUDET. Dat wordt ook in *La Légende dorée* (Paris ; Perrin & Cie ; 1902, blzd. 375-376) van Jacques de VORAGINE verteld. (Citaat en uittreksel op blzd. 154-155 van IEA3637)

(9) We hebben o. a. (meer informatie op blzd. 157 van **IEA3637**) volgend artikel gebruikt : MEURANT (René), « *Le Lumeçon de Mons* », in *Bulletin trimestriel du Crédit Communal de Belgique* ; Bruxelles ; XXI, octobre 1967, N°82, pp. 181-190.

(10) We hebben verschillende naslagwerken geraadpleegd :

BOUSSU (Gilles Joseph de), *Histoire de la ville de Mons ancienne et nouvelle* ; Mons ; J. N. Verret ; 1725, 4°, blzd. 40-41.

DELMOTTE (Henri), *Recherches historiques sur Gilles de Chin et le dragon de Mons* ; Mons ; Leroux ; 1825, 8°, 59 p.

LIEGEOIS (Camille), *Gilles de Chin. L'histoire et la légende* ; Louvain ; Ch. Peeters ; 1903, 8°, 169 p..

(11) We hebben dat artikel teruggevonden : L.P. (« *notre correspondant spécial* »), « *C'est l'doudou* », in *LE SOIR*, 13/6/1922 (N°164, édition B), blzd. 1.

Extrait de “Le Diable en Belgique”, collection “IDES ... ET AUTRES”, volume 36-37. (Publication du CENTRE de DOCUMENTATION de l'ETRANGE, en abrégé CDE).

Copyright :

- voor de Spaanse versie, “El Diablo en Bélgica”, 1953, Julio E. Payro et Editorial Quetzal ;

- voor de Nederlandse vertaling, 2013, Anne MOERS.